

УДК: 165.0

**Панос Еліопулос**Університет Пелопоннеса, Греція  
ksatriya@tri.forthnet.gr

## УПРАВЛІННЯ ЗНАННЯМИ В СУЧАСНИХ ДЕМОКРАТІЯХ І ПРОБЛЕМА ІСТИНИ<sup>1</sup>

“Правда — найцінніше з того, що у нас є;  
давайте будемо витрачати її обережно»

(М. Твен)

*У цій статті розглядається питання управління знаннями в сучасних демократіях, а також проблема істини. У той час як сингулярне поняття істини не може бути ні епістемічно безпечним, таким чином, стаючи гнучким для часткових або суб'єктивних проявів свого аутентичного або ідеального значення, ні застосовуваним для будь-якого суспільства, воно все ще може приймати форму критичного консенсусу на основі двох нових принципів, що постулюються у даній статті. Безперервність такого консенсусу, що лежить за межами маніпулювання неетичною риторикою або демагогією, може гарантувати наявність Полісу, без необхідності припинення підтримуючих типову логіку силогізмів, а також моральних якостей, які необхідні для осмисленої участі у соціальному та політичному житті. Пошук істини, якщо він не сприяє колективному благу, залишається марним в практичному сенсі покращення життя людей.*

**Ключові слова:** істина, демократія, політика, громадянин, управління знаннями, прагматизм.

Виходячи з визначення істини, даного Арістотелем в трактаті «Метафізика» (III. 7. 27): «говорити, що існує не існує або що неіснуюче існує, помилково, говорити ж, що існуюче існує і що неіснуюче не існує, — істинно», ця стаття має на меті вивчення складних «взаємовідносин» між істиною і демократією. Слід відзначити з самого початку, що взаємодія істини і демократії є не тільки гносеологічною проблемою або проблемою управління знаннями. Крім неминучих епістемних і метафізичних відсилань (вже відомих у платонівських діалогах і аристотелевому корпусі) існують очевидні моральні і політичні наслідки, які також наявні і в сучасних суспільствах. У цій статті я стверджую, що, в той час

<sup>1</sup> Переклад з англійської Тетяни Матусевич

як сингулярне поняття істини (Künne, 2003) не може бути ні епістемічно безпечним (таким чином стаючи досить гнучким для часткових або суб'єктивних проявів свого аутентичного або ідеального значення), ні застосуваним для будь-якого суспільства, з точки зору політичної конституції, — воно може прийняти форму критично безперервного консенсусу, згоди між рівноправними громадянами так само, як описано в трактаті «Політика» Аристотеля. Такий консенсус може підтримувати Поліс своєю здатністю використовувати знання і логіку в атмосфері моральної цілісності. Тим самим він може в значній мірі уникнути шкідливих ефектів демагогії і забезпечити умови для повноцінного суспільного життя, що телеологічно призводить до евдемонії. Крім цього, я прагну проаналізувати питання, які здаються проблематичними в досліджуваній взаємодії відносин між істиною і демократією, а також пропоную два принципи, які я вважаю висхідними для їх ефективної взаємодії.

Незважаючи на деонтологічне прагнення до об'єктивності (Wright, 1993), незважаючи на нашу нездатність перевірити чи затвердити істинні факти, істина, навіть в її потенційно дрібних формах, не має відкидатися в ряді смислових конструкцій, але, натомість, її зв'язок з демократією повинен стати свідомим і послідовним. Демократія — це не лише ідеологічна схема, але, навпаки, потужне утвердження цінностей Полісу і його громадян. Саме в цьому контексті необхідно обговорити роль істини: як етичної і політичної основи для визначення принципів її ефективної взаємодії з демократією.

Уільям Джеймс відкриває нам цікаву точку зору на сутність істини: істинність судження залежить від його користі, від того, як воно відповідає конкретній потребі. Істина, що не має практичної користі, — не має значення. Якщо я запитаю «Котра година?» і отримаю відповідь «Мене звати Сміт», то ця відповідь не потрібна мені незалежно від того, чи була вона істинною. Якщо істину від'єднано від практичних інтересів людської діяльності, це означає, що її існування не є необхідним або обґрунтованим. Така концепція не-абстрактної істини генерує цілий спектр істин, які обираються в залежності від середовища, в якому їх застосовано. Наприклад, вода — це не лише молекула  $H_2O$ , це також рідина, яка здатна втамувати спрагу, так само, як рідина, що допомагає підтримувати гігієну (Pelegrinis, 2004). Численні визначення води дають різноманітні, при певних обставинах корисні, аспекти істини (James, 1907; James, 1909).

Вкрай важливою проблемою залишається те, як істина може бути використана в політичних цілях. Використання і розповсюдження істини саме по собі є питанням політичних наслідків. З точки зору Аристотеля, той, хто використовує річ — знає про неї більше істини. Управління іс-

тиною в певній площині означає вплив на електорат, а також на громадян, які в сучасній демократії прямо не користуються правом на владу. Нестача знань або інформації, які презентуються під час політичного спілкування з електоратом, «економізація» істини через парламентську репрезентацію зазвичай веде за собою, як результат, порушений, викривлений ефект політичної дії. Як і наука, яка зобов'язана не підпорядковуватися релігійному чи/та політичному впливу, демократичний устрій має завжди передбачати, який вплив несе у собі. Відсутність цілих «блоків» істини стосовно політичної, економічної та соціальної реальності створює перешкоди для коректної політичної діяльності та посилює авторитет і дієвість демагогів та лобістів з непродуктивними, а іноді і напрочуд нищівними результатами для демократії. Створюючи економ-версію істини, треба розуміти, що цим самим ми створюємо економ-версію демократії.

У цьому сенсі вкрай важливо прийняти рішення про загальну орієнтацію держави, чи буде демократична держава вести до процвітання в чисто матеріалістичному модусі, тобто до забезпечення громадян всіма мислимими доступними благами, або буде спрямована на досягнення евдемонії в давньогрецькому філософському сенсі. Після того, як один з цих варіантів буде обрано, залишиться вирішити, *знання чи інформація* будуть знаходитися в центрі уваги інтересів громадян. У будь-якому випадку, необхідно піддати сумніву, чи повинна політика, як і наука, приймати форму світського священства або бути доступною для кожного громадянина. Задля «блага» демократії рішення приймаються за допомогою демагогічної мови, без доведення до громадськості істини, або, принаймні, найбільш важливих аспектів істини, того, що Кітчер називає «значима істина», навіть якщо пошук значимості може вступати в протиріччя з іншими важливими цінностями (Kitcher, 2001). У серії подій, які повинні мати моральні наслідки, крім очевидних практичних, в більшості випадків (якщо не в кожному) під час прийняття політичних рішень проблематичним залишається питання: як демократія може гарантувати її моральну перевагу над іншими формами режимів, якщо вона не бере до уваги істинності подій. Бути демократично відповідальним громадянином означає бути відповідальним за збереження співзвучності істини з власною морально-політичною свідомістю. У тій формі, в якій демократія практикується сьогодні, велика частина відповідальності громадянина делегується професійним політикам, які навмисно (або не приховуючи характер своїх рішень) надають громадянам поверхневу або оманливу риторичку, якщо не безпосередньо брехню. Майже будь-яка життєздатна концепція демократії, таким чином, є підірваною.

Цей аналіз демонструє, що й без того суперечливі і складні відносини істини, відповідальності та участі в політичному житті поглиблюються державною владою. Навіть якщо громадяни мали доступ до достовірної інформації, допоки вони не можуть оцінити її в контексті соціальних і політичних цінностей суспільства, їх знання не дозволяють відповідально брати участь в політиці. Як стверджує Пол Кітчер, «значимою для людини є тільки та істина, знання якої дозволить підвищити шанси досягнення власних практичних цілей» (Kitcher, 2001). Проблемним питанням в цьому випадку буде те, що політична дія, заснована на істині, повинна залишатися послідовною відповідно до таксономії, яка є продуктом соціального консенсусу, так як громадянин визнає подібності та відмінності відповідно до визначеного патерну, політична дія також повинна залишатися морально орієнтованою та практично ефективною.

В протилежному випадку різні суспільства не можуть дійти згоди, позаяк сприймають дійсність крізь радикально протилежні концептуальні рамки. Отже, майже неможливо, щоб істина мала таке ж саме значення для західного світу і для східного світу, для християнина і мусульманина, для європейця і для індуса. Концепції реальності значно простіше поділяються в рамках власної громади, яка несе більш-менш аналогічні емпіричні уявлення; це демонструє, як можливість досягти і отримати істину (що є життєво важливою для політичного процесу прийняття рішень і дій) повинна бути доступною в межах своєї спільноти. Треба зазначити, у виправдання цієї точки зору, що консенсус цінностей, ставлень і практик може існувати навіть серед дивергентних спільнот. На жаль, цей консенсус, як видається, обмежується колом освіченої еліти (що є продуктом подібного класу економічних і культурних особливостей), і яка майже обов'язково обходить локальні традиції своїх місць походження номінально, якщо визнає їх взагалі. Тому важко уявити собі їх як членів «різних» спільнот, які навчилися ладнати досить, щоб жити відповідно до спільного політичного порядку. Крім того, консенсус еліт ускладнює політичні відносини простих громадян, яких ображає той факт, що їх «найкращі» почуваються більш комфортно з елітами з інших культур, ніж з ними. Масова політика робить участь у політичному житті такою, що видається абсурдною громадянам, які неминуче вважають себе ошуканими власними політичними, економічними і соціальними елітами, що вони є не більше, ніж слугами держави, що демократія є шахрайством, особливо у конотації рівності між громадянами.

Різниця між типом політичної спільноти, що підтримує автор даної статті, і описаним вище, повинна бути артикульована, позаяк вона представляє собою якісні відмінності в натуральній формі. Ця радикальна відмінність вловлюється як різниця між давньогрецькою акцентуацією

знання і сучасною акцентуацією управління «інформацією». Ця відмінність, в свою чергу, спирається, можливо, в діалоговому режимі на принципово інший підхід до політичного. Сучасний акцент на матеріальне процвітання робить інформацію більш привабливою, ніж знання. Коли громадяни є політичними споживачами, а не дієвими особами, інформація, неминуче спотворена маркетинговими інструментами, є все, що потрібно, щоб зробити «покупку». Звичайно, ця нестача реальних знань робить ефективну демократію неможливою. Роберт Даль стверджує, що наявність альтернативних і відносно незалежних джерел інформації є необхідним за декількома основними демократичними критеріями. Він висловлює занепокоєння стосовно наступного: яким чином громадяни можуть отримати інформацію, необхідну їм для того, щоб зрозуміти питання, якщо уряд контролює всі важливі джерела інформації? Що відбувається в тому випадку, якщо якась група володіє монополією в наданні інформації? У цьому аспекті як можуть громадяни ефективно брати участь у політичному житті, якщо вся інформація, яку вони отримують, надається з одного джерела, наприклад, уряду, або однієї партії, фракції (Dahl, 1998)? Даль вважає, що в той час, як двадцяте століття виявилось століттям демократичного тріумфу, цей тріумф ще слід розглядати з певною обережністю. Однією з причин є те, що значна кількість країн, які вважаються демократичними, є такими лише незначно, і в той же час, сумнівним є те, чи будуть демократичні країни успішними в протидії викликам сучасності (таким як суперечливі наслідки ринкового капіталізму) (Dahl, 1998).

У цьому контексті, я вважаю, існує теоретичний простір для того, щоб ввести дві філософсько-політичні передумови для демократії: а) відданість істині, б) доступ до істини. Демократія – це не лише концесія законних прав та особистого майна; перш за все, це визнання громадянина як цінності *per se*, що репрезентується в залучення всіх, навіть звичайних громадян, до управління на всіх щаблях влади. Ці політичні сили були замінені парламентом і пресою. Ядро проблеми, крім вищевказаного, полягає у тому, що інформація, представлена з таких джерел як преса, часто заснована на психологічних техніках (як це було продемонстровано Ноамом Хомським), що робить істинність проблематичною. Журналісти нерідко також залежать від державного фінансування, зв'язків з громадськістю тощо. В результаті, їх втручання ускладнює подальший доступ громадськості до об'єктивної інформації. Так як громадянин не має надійного посередника між ним і істиною, демократична процедура набуває характеристик олігархічної процедури, де ті, хто має більш широкий доступ до своєї версії істини, може керувати (педагогічним або демагогічним шляхом) «поінформованістю» громадянина.

Окрім величезної влади, яку преса отримує цим непрямим, але потужним шляхом, стає очевидним те, що доступ до джерел інформації є рівноцінним доступу до всього процесу прийняття політичного рішення, де політична істина є абсолютно необхідною. Рішення полягає у розширенні доступу громадянина до істини при одночасному зміцненні моральної відповідальності тих, хто повідомляє істину, не тільки з точки зору інформації, але і з точки зору політичного блага.

Так чому ж ця модель не працює сьогодні, незважаючи на безліч блогів, інтернет, велике розмаїття радіостанцій? Одна відповідь лежить на поверхні – що всі ці засоби масової інформації залишаються ендосистемними, дуже близькими до оригінальних джерел впливу. Таким чином, нам пропонується псевдо-дилема: зберегти свободу преси означає зберегти свободу висловлювань для всіх. Але чи висловлює преса політично значиму істину? Чи має право громадянин на свій власний політичний голос або він приречений вдовольнитися луною безмежного багатоголосся преси? Саме тому невеликі громади, які ефективно взаємодіють, але не є взаємозалежними з метою комерції або консьюмеризму, можуть бути відповідальні за своє власне використання двох принципів, згаданих вище. Демократія може працювати сьогодні за умов існування багатьох невеликих автономних груп, що критично взаємодіють, не ізольовані, але зі збереженням права на регіональні або общинні форми істини, незалежно від того, прийняті вони в якості знань або інформації. Автономія, дисперсія, творчий конфлікт, і різні інтереси громадян в Полісі Аристотеля можуть гарантувати існування демократії, а також вільне вираження ідей громадян. Навіть якщо деяким громадам не вдасться зберегти відносини між істиною і демократією, вони будуть, як місця займання у великому лісі, відділені від решти лісу вогнетривкими зонами. В цілому, ці спільноти будуть аутоцентричними на першому рівні, але аллоцентричними на другому рівні, як ядро цивілізації і знання. Якщо одне ядро пошкоджене, правда і демократія не повинні бути «пошкоджені» для всіх у всьому світі. Глобальне село несе цей величезний ризик, і коли настає вирішальний момент історії, не залишається ніякого опору. Щоб продовжити нашу метафору, згарище поглине ліс. Для того, щоб користуватися перевагами демократії, ми або повинні бути впевнені в тому, що політична влада має абсолютну відданість істині або що ми, громадяни, маємо абсолютний доступ до істини, і не за допомогою преси, а за допомогою наших власних засобів. Якщо одного з двох параметрів немає в наявності, демократія усувається тими, які мають абсолютну або часткову владу маніпулювати джерелами знань.

З моєї точки зору, демократичні ідеали не повинні сприйматися як належне; вони повинні бути *повторно* винайдені, *повторно* відтворені,

*повторно* підтверджені в будь-якій формі соціальної єдності, позаяк їх заскоружливість у відповідності зі старими ідеалами, некритично успадкованими від минулих століть, призведе до неприпустимої стагнації цінностей, особливо в західних суспільствах. Звичайно, встановлення істини на основі достовірної інформації, як ідеал і необхідна умова дійсної демократії, легше постулювати, ніж актуалізувати. Залишається надзвичайно важко встановити істину об'єктивно. Як можна об'єктивно довести, що залежність конкретного суспільства від певних цінностей беззастережно є хибною? Якими є методологічні локуси, що можуть поєднати і примирити відмінності традицій і сучасних теоретизацій? Можливо, уявлення про наукову або філософську об'єктивність повинні бути пом'якшені, якщо поняття істини буде функціонувати в політичному середовищі. Як вважає Аристотель, політичні і соціальні істини справедливі в значній частині і далекі від абсолютної. Таким чином, свого роду структурований суб'єктивізм може виявитися працездатним, допоки він не деградує у вульгарний релятивізм.

Демократичний ідеал і, отже, прагнення до значимої істини, що є необхідною умовою для політичної дії, очевидно, зробить свій внесок у розбудову добробуту людей. Це неминуче буде повертати нас до попередньої дискусії про те, що є складовими цього добробуту: швидке зростання нашої можливості придбання матеріальних благ або евдемонія в давньогрецькому розумінні? Чи дозволить демократія змінити наші цінності, якщо віднайдена істина вкаже на це як на необхідність, а не просто вибір?

Професійна політика, як і професійна наука, не повинна приймати форму богослов'я, не повинна бути фундаменталістською в своїх устремліннях і сподіваннях, і не повинна користуватися одноосібним привілеєм володіння істиною. Пошук істини, якщо він не сприяє колективному благу, залишається марним в практичному сенсі покращення життя людей і їх зв'язку з Полісом. Істина і демократія перетинаються в точці, де належне слугування першій означає належне слугування другій для колективного блага суспільства. Якщо демократія зрештою не є продуктом риторики або, що ще гірше, демагогії, але вона визнається в сучасних суспільствах як цінна політична подія, тоді ми повинні поставити наступні питання: А) чи є демократія (як політична система *per se*) певною епістемою (наукою) або частиною певної епістемі? Б) за допомогою яких механізмів і в якій мірі істина стоїть на захисті демократії? В) який тип істини ми повинні використовувати для того, щоб захистити можливість існування і продовження демократії? Якою б не була відповідь, нам краще утриматися від економізації демократії та нашої відданості істині.

**References:**

1. Aristotle, *The Politics of Aristotle*, transl. by W. L. Newman, 4 vols., University Press, Oxford 1887-1902.
2. Cicero, *De Natura Deorum & Academica*, translated by H. Rackham, Harvard University Press, (Loeb) 1933.
3. Dahl Robert, *On Democracy*, Yale University Press, New Haven-London 1998.
4. Diels H. and Kranz W., *Die Fragmente der Vorsokratiker*, 6<sup>th</sup> edition, Weidmann, Berlin 1951.
5. Field H., "The Deflationary Conception of Truth". In G. MacDonald and C. Wright (eds.), *Fact, Science and Morality*, Blackwell, Oxford 1986.
6. Horwich P. (ed.), *Theories of Truth*, Dartmouth, New York 1994.
7. James William, *Pragmatism, A New Name for Some Old Ways of Thinking*, Popular Lectures on Philosophy, Longmans, Green, and Company, New York 1907.
8. James William, *The Meaning of Truth, A Sequel to 'Pragmatism'*, Longmans, Green, and Company, New York 1909.
9. Jill Frank, *A Democracy of Distinction*, The University of Chicago Press, Chicago and London 2005.
10. Joachim, H. H., *The Nature of Truth*, Clarendon Press, Oxford 1906.
11. Katsimanis Kyriakos, *Praktiki filosofia kai politico ithos tou Sokrati*, France, Université de Paris – Sorbonne – Paris IV, 1979.
12. Kitcher Paul, *Science, Truth, and Democracy*, Oxford University Press, New York 2001.
13. Künne W., *Conceptions of Truth*, Clarendon, Oxford 2003.
14. Lansford Tom, *Democracy*, Benchmark Books, NY 2007.
15. Pelegrinis Theodosios, *Lexiko tis Filosofias*, Ellinika Grammata, Athens 2004.
16. Platon, *Oeuvres Complètes*, Tome I-XIII, Les Belles Lettres, Paris 1962-1982.
17. Pomeroy A., *Arius Didymus: Epitome of Stoic Ethics*, Society of Biblical Literature, Atlanta 1999.
18. Wright C., *Truth and Objectivity*, Harvard University Press, Cambridge, MA 1992.
19. Wilson Edward, "Academic Vigilantism and the Political Significance of Sociobiology". In *Bioscience*, 26, 1976, pp. 187-190.

**Панос Элиопулос. Управление знаниями в современных демократиях и проблема истины**

В этой статье рассматривается вопрос управления знаниями в современных демократиях, а также проблема истины. В то время как сингулярное понятие истины не может быть ни эпистемически безопасным, таким образом, становясь гибким для частных или субъективных проявлений своего аутентичного или идеального значения, ни применимым для любого общества, оно все еще может принимать форму критического консенсуса на основе двух новых принципов, которые постулируются в данной статье. Непрерывность такого консенсуса, лежащего за пределами манипулирования неэтичной риторикой или демагогией, может гарантировать наличие Полиса, без необходимости прекращения поддерживаю-



ших типичную логику силлогизмов, а также моральных качеств, которые необходимы для осмысленного участия в социальной и политической жизни. Поиск истины, если он не способствует коллективному благу, остается бесполезным в практическом смысле улучшения жизни людей.

*Ключевые слова:* истина, демократия, политика, гражданин, управление знаниями, прагматизм.

**Panos Eliopoulos. Knowledge Management in Modern Democracies and the Issue of Truth**

This paper explores the issue of knowledge management in modern Democracies, along with the demands posed by the truth problem. While a singular concept of truth can neither be epistemically safe, thus becoming flexible for partial or subjective demonstrations of its authentic or ideal value, nor applicable for every society, it can still take the form of a critical consensus, based on two new principles that are introduced here. The continuity of such a consensus that lies beyond the manipulation of an un-ethical rhetoric or demagogy can safeguard the existence of the Polis, without having to cease espousing typical logic syllogisms as well as the moral qualities that are essential for a meaningful way of social and political life. If not conducive to the collective good, the search for truth remains futile in the practical level of making people's lives better and of enhancing their common bonds.

*Keywords:* truth, democracy, politics, citizen, knowledge management, pragmatism

---

**Панос Елиопулос**, доктор філософії, професор, Університет Пелопоннесу, Греція.

**Panos Eliopoulos**, PhD, Professor, University of Peloponnese, Greece.  
E-mail: ksatriya@tri.forthnet.gr